

Arbejdet er orienteret ud fra prædikenens stilling i den danske kirke idag, der som så meget andet synes kriseram, og det søger at kortlægge hovedlinjer henimod denne situation. Efter en skitse af oldkirkens prædiken når forf. hurtigt frem til reformatorerne, og over halvdelen af fremstillingen beskæftiger sig med den danske lutherske prædiken fra Tausen til Møllehave. Her bliver der givet en god orientering og klare karakteristikker.

Da værket totalt afholder sig fra andre synsvinkler på prædikener end den homiletiske, må læsere der ikke deler den professionelle interesse for prædikenens »kategoriale egenart«, eller som snarere interesserer sig for at se denne belyst i andre sammenhænge, ikke vente sig mere end en velkrevet introduktion til den behandlede litteratur. Typografi og illustrationer leder tanken hen på lærebøger.

Forf. er sig den indskrænkning bevidst som ligger i, at kun de udgivne prædikener har kunnet lægges til grund, og at hele fremførelsessituationen og virkningen på tilhørerne på det nærmeste går tabt, når prædikener læses. Netop på dette område er imidlertid de homiletiske lærebøger, som fortrinsvis har arbejdet videre på antikkens og humanismens retoriske tradition, betydningsfulde kilder m.h.p. prædikenernes explicitte intentioner og den kirkelige elites egne forestillinger om formidlingens betingelser. Men det havde unægtelig givet mere perspektiv, hvis udviklingen i den samtidige verdslige retorik var skitseret som baggrund for homiletikken. På samme måde kunne de elementer i prædikenen der viser hen til sakramenter o.a. liturgi, som forf. har klart blik for f. eks. hos Grundtvig, have været stillet over for de modsat rettede henvisninger, især hele den mulighed for alternativ prædiken som salmetraditionen efter Grundtvig har udgjort; men denne bredere kirkehistoriske tilgang havde unægtelig krævet en ganske omfattende grundforskning.

Især er det dog for anm. en unødigt indskrænkning at prædikenens idéhistorie så at sige anskues fra en prædikestolsintern vinkel. Den får dermed tilkendt en egendynamik som den næppe har krav på. Et centralt punkt i bogen er påvisningen af det skifte der sker i 19. årh., da den belærende tradition afløses af prædikener hvis situationsforståelse er, at prædikanten selv skal høre forkyndelsen på linje med menigheden, og at denne på forhånd kender evangeliernes sagsindhold. Men det er dog ikke uvigtigt for forståelsen af denne, kirkehistorisk overordentlig betydningsfulde overgang, at den sker i takt med at kirken mister sin position som den vigtigste offentlighedsinstitution i lokalsamfundene. Også i den almindelige idéhistorie sker der noget i denne tid. I Jan Lindhardts fortræffelige bog *Retorik* (1975) kan man således læse en analyse af den europæiske kulturs fortrængning af retorikken og den humanistiske dannelses fallit, og meget af hvad der her siges kan, af flere grunde, direkte belyse prædikenens udvikling henimod den nutidige situation.

Torben Damsholt

OLDTID OG MIDDELALDER

New Directions in Scandinavian Archaeology, ed. by *Kristian Kristiansen* and *Carsten Paludan-Müller*. Studies in Scandinavian Prehistory and Early History I. Nationalmuseet, København u. år (vist 1978). 271 s., ill.; 122 kr. incl. moms.

Nationalmuseet starter med dette bind en ambitiøs serie om skandinavisk arkæologi – et forsøg på at markere Danmark som skandinavisk centrum? Titlen er lovende: Hvad sker der i den arkæologiske forskning her og nu? Hvis indholdet er dækkende, sker der mange ting på en gang. 3 artikler behandler ældre stenalder, 2 bronzealder, 3 jernalder, 1 etnografi og en måleenheder. 4 emner er danske, 2 norske, 1 svensk, 1 sudansk og et mere europæisk. Trods nogle af emnernes ubestrideligt almene historiske interesse, vil

historikere nok finde bogen svært læselig. Fagjargonen bliver ikke lettere forståelig af at blive oversat til engelsk. Vi gammeldags humanister forskrækkes over matematiseringen af arkæologien, der gives ikke ved dørene. 6 artikler er præget af matematik, 2 af dem er direkte EDB-baseret, skildrer EDB-programmer. Statistik spiller en fremtrædende rolle i de 4 andre, hvoraf de to fortsætter i Randsborgs fodspor, den tredje er præget af økologisk orientering. Den fjerde plus et norsk bidrag trækker på nyere økonomiske forskningsteorier. De ikke-matematiske artikler er præget af linguistisk kommunikationsteori, økologi og ethnoarkæologi, en amerikansk nyskabelse.

Alle bidrag har det til fælles, at de er præget af andre videnskabers teorier. Det er ikke specielt for nyere skandinavisk arkæologi, men er et universelt fænomen. Bogen er således mere et ekko af tendenser fremfor alt fra den angelsaksiske arkæologi end selvstændige skandinaviske signaler. Man kan glædes eller græde over denne åbenhed eller kapitulation over for andre videnskabers bedre udviklede teori, situationen afspejler arkæologiens mangel på samme. Fænomenet førte i USA og England til en krise, der officielt i 1968 førte til den »ny arkæologi«. Den er kommet for at blive, tror jeg, men jeg er i tvivl om, hvorvidt denne bog repræsenterer tidens tendenser i nordisk arkæologi troværdigt; jeg tror de er betydeligt mere alsidige. Kommende bind i serien vil nok vise det.

Henrik Thrane

R. J. Hopper, Trade and Industry in Classical Greece. London, Thames and Hudson 1979. 240 s. £ 12.

Kombinationen af titel og forfatternavn sikrer på forhånd denne bog en stor læserskare. Tidsrammen er den klassiske, men der er et fyldigt indledende afsnit om præklassisk tid og et efterhæng med udblik til det hellenistiske. Hovedvægten ligger naturligt på Athen. Kapiteloverskrifterne opfylder forventningerne til en længe savnet grundbog om handel og håndværk, men bogens brugsværdi forringes, fordi forf. kun i ringe grad tager hensyn til de sidste års forskning på området. Forf. er af Rostovzeffs skole, og hans manglende interesse for det mere teoretiske plan viser sig blandt andet i, at diskussionen mellem primitivister og modernister henvises til en noget afstandtagende note til kapitel iv (s. 216 note 54). Her placeres Hasebroek overraskende som manden i midten med de fornuftige synspunkter, mens Moses Finleys approach (den fra 1962) betegnes som temmelig anderledes og ikke særlig inspireret, hvad græsk oldtid angår. På det mere jordnære plan savnes hensyntagen til f. eks. Philippe Gauthier, Diederick Behrend, Austin og Vidal-Naquet og Isager & Hansen. Det resulterer blandt andet i utidssvarende behandling af det i bogen nødvendigvis centrale emne søhandel.

Det er det epigrafiske og det ikke-skriftlige kildemateriale, der især har forf.s beivring, og hans principper for brugen af samme er efterlevelselsværdige (s. 14-17). Forf. har skrevet flere, gode artikler om minedrift, hvad der kommer kapitlet *Mining* (ix) til gode. Også kapitlet *Land, Agriculture and Other Cultivation* (viii) er velskrevet og spændende sat op, mens kapitlet *The Import Trade - Principally Corn* (iii) kan fremhæves for dets oplysende værdi. Forf. har en letflydende stil og gør meget for at læseren skal se tingene for sig ved stadig at sammenligne med nutidige forhold i Middelhavsområdet. Bogen er et stærkt personligt bidrag til oldtidshistorien, men ikke, som man kunne have håbet, også en bog, der fører læseren a jour.

Signe Isager